

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1953

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Ο υλισμός και ο θετικισμός του περασμένου αιώνα είχαν προσπαθήσει να εξηγήσουν τη θρησκευτική πίστη από την ψυχή του «συγχρονισμένου» όπως με υπερφάνεια έλεγαν άνθρωποι. Ο εικοστός αιώνας έδειξε ότι όλες εκείνες οι προσπάθειες είχαν μείνει χωρίς αποτέλεσμα. Έπειτα από το 1900 παρατηρούμε να σημειώνεται αληθινή θρησκευτική αναγέννηση. Η καθολική εκκλησία έβγηκε από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο περισσότερο ενισχυμένη, γιατί είχε αντικρούσει με γενναιότητα τη φυλετική ειδωλολατρεία που διεκήρυττε ο έθνικοσοσιαλισμός. Και οι όρθόδοξες εκκλησίες εξεδήλωσαν αγωνιστικά την αντίθεσή τους προς τα καθεστώτα της ώργανωμένης βίας και προς τις απάνθρωπες πράξεις τους. Με τη στάση τους, την αγωνιστική οι εκκλησίες απέκτησαν καινούρια γοητεία και έδειξαν ότι περιέχουν στους κόλπους των δυνάμεις ακατάλυτες. Θα ήταν σφάλμα όμως να ισχυρισθούμε ότι η αναζωπύρωση του θρησκευτικού βιώματος εξηγείται από συμπτωματικά έξωτερικά αίτια. Είμαστε υποχρεωμένοι να ομολογήσουμε ότι η παρατηρούμενη αναγέννηση έχει την άφορμή της σε βαθύτατες έσωτερικές αιτίες. Από τις αιτίες αυτές οι περισσότερο αξιομνημόνευτες είναι οι ακόλουθες.

Η διάδοση των φυσικοχημικών σπουδών έγινε άφορμή να προσηλώσει ο άνθρωπος το βλέμμα του στον έξωτερικό κόσμο και να λησμονήσει την έσωτερική του διάσταση. Ανεπτύχθηκε υπερβολικά η έξωστρέφεια και έλαττώθηκε στο ελάχιστο η ένδοστρέφεια. Κατ' αντίδραση σε μία τέτοια μη κανονική κατάσταση δεν ήταν δυνατό να μη γεννηθί η νοσταλγία προς την έσωτερικότητα. Αρχισε να ξαναθυμάται ο άνθρωπος ότι υπάρχει μέσα του κάποια έσωτερική διάσταση, αρχισε να αισθάνεται ότι πέραν από τον δεδομένο κόσμο ήμπορεί να υπάρχει και κάποιος άλλος νοητός και πνευματικός. Και στη λογοτεχνική κίνηση των τελευταίων γενεών έσημειώθηκε αποστροφή από τα έξω και τάση προς τα ένδον. Η περίφημη τεχνοτροπία του έσωτερικού μονολόγου έχει την άφορμή της στην παλίνδρομη αυτή κίνηση που δεν ήταν δυνατό παρά να αποτελέσει σημαντική παρόρμηση για θρησκευτική αναγέννηση.

Κάτω από την επίδραση των μηχανικών ανακαλύψεων και την ανάπτυξη της τεχνικής ο άνθρωπος των τελευταίων γενεών κατεκυριεύθηκε από έρωτα για δύναμη. Στον περασμένο αιώνα ο Νίτσε είχε κηρύξει ότι το θεμελιώδες χαρακτηριστικό του όντος το αποτελεί ή θέληση για δύναμη (Wille zur Macht). Οι κοινωνικοί μεταρρυθμιστές και ιδιαίτερα οι επαναστάσεις όλων των αποχρώσεων έθεώρησαν τη δύναμη, έννοημένη ως μηχανική και υλική βία, μέσο για δημιουργία καινούριας κοινωνικής Ιεραρχίας. Ο καθένας έκρινε καθήκον του να γίνεται φορέας δυνάμεων και σε όλους έγεννήθηκε ή όρεξη να παίξουν τον ρόλο του Ισχυρού ανθρώπου. Υψώθηκε έτσι ως ύψιστο Ιδεώδες ο τύπος του δυναμικού ανθρώπου, που δεν διστάζει να διαπράξει οποιαδήποτε κακουργία, που δικαιολογεί τις πλέον βάρβαρες και κτηνώδεις πράξεις με την έξυπνότητα υποκριτικών Ιδεολογικών συνθημάτων. Η πολιτική ζωή καταπλημμυρίστηκε από την επίδρομη τέτιων δυναμικών τύπων, που ήταν κατά κανόνα στενότατα πνεύματα οίστηλατούμενα από απάνθρωπα και κακοϋργα ένστικτα. Ο κόσμος έπειτα από την κυριαρχηση των δυναμικών τάσεων κατήντησε πεδίο δυναμικής πάλης και άφανισμού. Έπειδή όμως μία αυτού του είδους διαβίωση των ανθρώπων είναι αντίθετη προς τη φύση του δεν άργησε να σημειωθί έξπρακτη αντίδραση που έζητησε στη θρησκευτικότητα τη γαλήνευση της ψυχής και την αποκάθαρή της από το δαιμονικόν έρωτα της όμης και απάνθρωπης βίας. Μόνο το θρησκευτικό Ιδανικό ήταν σε θέση να αντιμετώπιση τα είδωλα των πολυώνυμων ψευδοϊδεολογιών και τεχνητών κοσμοθεωριών. Η θρησκευτική αναγέννηση υπήρξε το άμυντήριο μέσο με το όποιο προσπαθεί ή ανθρωπότητα να αντιπαλασίση στην έξάπλωση κάποιας καινούριας βαρβαρότητας, της βαρβαρότητας της όμης υλικής βίας και των ψευδοϊδεολογιών.

Όπως είπαμε στα προηγούμενα ο άνθρωπος στρέφοντας την προσοχή του ολοκληρωτικά προς την έξωτερική κοσμική περιοχή αναγκάστηκε να παρακολουθήση την εξέλιξη των έξωτερικών αντικειμενικών συνθηκών που εύρίσκονται σε διαρκή ροή και προχώρηση. Γι' αυτό αισθάνθηκε την

ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐνήμερος στὴν ἐξέλιξη, νὰ παρακολουθῆ τὴν προοδευτικὴ ἐξελικτικὴ πορεία γιὰ νὰ μὴ μείνῃ στὴν ὀπισθοφυλακὴ καὶ συναριθμηθῆ μὲ τοὺς βραδυπαροῦντες καὶ τοὺς καθυστερημένους. Ὁ καθέννας θεωρεῖ καθῆκον του νὰ πηγαίῃ μαζί μὲ τοὺς συγχρονισμένους, μὲ τοὺς νέους, καὶ νὰ σπεύδῃ νὰ φθάσῃ κι' αὐτὸς μαζί μὲ τὴν πρόοδο. Ἡ ριζικὴ καὶ παθολογικὴ ἐκζήτηση τοῦ νέου, ὁ ἀχαλίνωτος ἀρριβισμὸς ἀδύγατο νὰ μὴ φέρῃ μιὰ ἐρήμωση μέσα στὴν ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώπου διάσταση. Διασπᾶ ὁποιαδήποτε σταθερότητα καὶ ἀποφράσσει ἀπὸ τὸ βλέμμα καθεὶ τὸ σταθερὸ καὶ τὸ παραμόνιμο. Ἀντιμέτωπη πρὸς τὴ διαλυτικὴ αὐτὴ ἐπενέργεια τοῦ γενικευμένου ἀρριβισμοῦ ὠρθώθηκε ἡ σύγχρονη θρησκευτικὴ ἀναγέννηση, γιατί μόνο ἡ θρησκευτικὴ πίστη κατευθύνει τὸ βλέμμα μας πρὸς κάτι ποὺ μένει σταθερὸ καὶ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴ χρονικὴ ροή. Ἀλλὰ καὶ τέταρτὴ ἀφορμὴ ἔκαμε ἀναπόφευκτη τὴν ἀναζωπύρωση τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἀναγέννηση ἐθεωροῦσε ὡς μιὰ ἀπὸ τίς σπουδαιότερες ἐπιδιώξεις τῆς τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τίς μεσαιωνικὲς δεσμεύσεις. Ἦθελε νὰ προωθῆσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατάκτηση τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ κίνηση δὲν εὗρε σημαντικὰ ἐμπόδια κατὰ τοὺς τρεῖς αἰῶνες ποὺ ἀκολούθησαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ τὴν ἐξάπλωση ποὺ ἐπῆρε ἡ χρησιμοποίηση τῆς μηχανῆς ἐσημειώθηκε αἰσθητὴ ἀλλαγὴ στὶς κοινωνικὲς συνθήκες. Ἡ τεχνικὴ ὀργάνωση δὲν περιορίζεται μόνο στὴ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ σφαῖρα ἀλλὰ ἀρχίζει νὰ ἐξαπλώνεται πανταχοῦ. Δὲν ἀντικρούζομε μόνο τὴν τάση γιὰ λογι-κοποιημένη καὶ τεχνικὰ ἐξειδικευμένη ὀργάνωση τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ θεωροῦνται πιά περιοχὲς ὑποκειμένες σὲ ἀκριβολογικὴ καὶ λογικοποιημένη ρύθμιση. Ἀκόμη καὶ στὴ σκέψη ἐπιδιώκεται νὰ ἐφαρμοσθῆ μὲ τὴ διατύπωση ἀκριβολογικῶν μεθοδολογικῶν χειρισμῶν ποὺ τείνουν νὰ καταντήσουν μηχανικοὶ ἢ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωση. Ἀναφαίνεται ὕστερα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τίς τάσεις στὴν ἀρχὴ ὡσάν ἐνδεχόμενὴ δυνατότητα καὶ μὲ τὴν πάροδο τοῦ καιροῦ ὡσάν ἀναπότρεπτη πραγματικότητα ἡ ἀπειλὴ νὰ ἐπιβληθοῦν ἐπάνω στὸ ἄτομο οἱ ἀλυσίδες δεσμεύσεων πολὺ σκληρότερων ἀπὸ τίς μεσαιωνικὲς. Πρόκειται γιὰ τίς ὀργανωτικὲς συνολικὲς δεσμεύσεις ὅσες θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωση καθυγιάζοντάς τες καὶ ὑποστηρίζοντάς τες μὲ τὸν ἀκαταμέτρητο φανατισμὸ τὸν προερχόμενο ἀπὸ τὴν τυφλὴ πίστη σὲ καινούρια εἶδωλα. Γιατὶ δὲ σύγχρονος αἰῶνας μας παρὰ τὴ διατυμπανιζόμενη ἐλευθεροφροσύνη του ὕψωσε καινούριους Μολῶχ πε-

ρισσότερο θηριώδεις καὶ ἀνθρωποκτόνους ἀπὸ τοὺς παλαιούς. Ὁ ὀρθόδοξος Ρώσος θεολόγος Ν. Berdjajew σὲ ὁμιλίαις του ποὺ εἶχε κάμει στὴν ἐλεύθερὴ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας στὰ 1920 τίς ὁποῖες ἐξέδωκε σὲ βιβλίον μὲ τὴν ἐπιγραφή «Τὸ νόημα τῆς ἱστορίας» εἶχε σημειώσῃ ὅτι στὴ σύγχρονὴ ζωὴ διαμφισβητεῖ τὴν κυριαρχία ἐπάνω στὴ σκέψη καὶ τὴν πράξη ἑνας καινούριος universalismus. Ἡ ὁλότητα καὶ ἡ καθολικότητα προβάλλουν τὴν ἀξίωση ὅτι ἀποτελοῦν τὸν ἔσχατο ὄντολογικὸ πυρῆνα τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἀξία δὲν εἶναι τὸ ἄτομο ἀλλὰ ἡ ὑπερατομικὴ καθολικότητα, ἡ ὀργανωμένη ὁμάδα ποὺ τείνει νὰ γίνῃ ὀρθολογιστικὰ ὀργανωμένο κρατικὸ σύνολο. Ἐπειδὴ τὸ ὀργανωμένο κρατικὸ σύνολο ἔχει ὄντολογικὴ προτεραιότητα δικαιοῦται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξὴ του μὲ ὁποιοδήποτε μέσο. Ἡ ὁλότητα, ἡ ἀπεριόριστη χρησιμοποίηση τῆς ὕλικῆς βίας, ἀποτελοῦν θεμιτὰ μέσα γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση τοῦ ὀργανωμένου συνόλου.

Σύμφωνα μὲ τίς ἀρχές αὐτές ἡ ὀργανωτικὴ ἰδέα περιβάλλεται ἀπὸ τὴ λαμπρότητα προαιωνίου παγκοσμίου θεσμοῦ καὶ τὸ ἄτομο καλεῖται νὰ μῆ σὲ ὀργάνωση. Ἐν ὀνόματι τῆς ὀργανωτικῆς ἰδέας ἡμπορεῖ νὰ καθυγιασθῆ ὁποιαδήποτε καταπάτηση τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ὁποιαδήποτε ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ καταταυράννηση. Στὴν ἀρχὴ θέτει σὲ ἐφαρμογὴ ἡ καινούργια βία τὴν προπαγάνδα, προχωρώντας κατόπι δὲ διστάζει νὰ χρησιμοποίησῃ καὶ τὰ σωματικὰ βασανιστήρια γιὰ νὰ κατανικήσῃ τὴν ἠθικὴ ἀντίσταση. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἶχε πανηγυρίσει μὲ τὴν Ἀναγέννηση τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τίς δεσμεύσεις, σήμερα διαπιστώνει ὅτι εὗρεσκειται στὸ κατώφλι ἑνὸς καινούριου μεσαιῶνος περισσότερου σκληροῦ καὶ ἀδυσώπητου ἀπὸ τὸν παλαιό. Τὴν ἀρχαιότερη βαρβαρότητα εὐκολο ἦταν κανεῖς νὰ τὴν ξεφύγῃ, ἡ σημερινὴ ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη βαρβαρότητα εἶναι κάτι τὸ ἀναπόφευκτο. Χρησιμοποιεῖ τὰ καινούρια τεχνικὰ μέσα καὶ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς δὲν ὑπάρχει πιά διαφυγὴ. Στὴ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ, ὁ αἰρετικὸς ἦταν ὑπαρξὴ στιγματισμένη καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ νόμου, τὴ θέση του σήμερα τὴν ἐπῆρε ὁ ἀντιστρατευόμενος τὴν ὀργάνωση.

Αἰσθάνεται τὸ ἄτομο τὴν περίπτωξιν τῆς καθολικότητος ὡς κάτι ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀδύνατον εἶναι κάθε ἀντίδραση. Τὸ μόνο ἀντιστάθμισμα ποὺ χαρίζει ἡ ὀργανωμένη βαρβαρότητα εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ εὐθύνην, ὁ καταβιβασμὸς τοῦ ἀτόμου στὸ ἐπίπεδο ἀνεύθυνου καὶ ἀβουλοῦ ἀγελαίου ζώου.

Στὸν καινούριον Universalismus ἀντετάχθηκε ὅπως καὶ κατὰ τὸ Μεσαιῶνα ἑνας νεώτερος Nominalismus. Ὑπεστηρίχθηκε ὅτι

έκείνο που υπάρχει πραγματικά είναι το άτομο και ότι όλες οι ιδέες, οι τεχνικές εφευρέσεις, οι ιδεολογίες και οι κοσμοθεωρίες έχουν εφευρεθῆ για να κάμουν καλύτερο τὸν ἄνθρωπο. Ὅποιοδήποτε σύστημα γίνεται ἀφορμὴ νὰ ξεπέσει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἐλεύθερο καὶ ὑπεύθυνο ὄν στὴν τάξη τοῦ ἀνευθύνου καὶ προστασσομένου κτήνους ἀποτελεῖ ξαναγύρισμα στὴν βαρβαρότητα. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ποὺ θέλει τὸν ἄνθρωπο ἐλεύθερο καὶ ὑπεύθυνο γιὰ τὶς πράξεις του ἦταν ἡ μόνη δύναμη ποὺ ἔμποροῦ-

σε νὰ ἀποκρούσει τὴν καινούρια ἀπειλή. Κατὰ τὸν Χριστιανισμό ὁ καθένας ἄνθρωπος θὰ κριθῆ ἀτομικά, θὰ κληθῆ νὰ δώσει λόγο τῶν πράξεών του. Δὲν θὰ τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ φορτώσει τὰ ἐγκλήματα καὶ τὶς βιαιότητες σὲ κάποια ἄλλη ἀνώτερη ἀρμοδιότητα, στὴ νοιοπτε générale τοῦ Ρουσσώ, στὴν ὑπερατομικὴ συνείδηση τῶν κοινωνιολόγων ἢ σὲ ὅποια ἄλλη αὐθεντία ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἡ ἐπινοητικότητα τῶν σοφιστῶν τῆς νεώτερης ἐποχῆς ἔχει κατορθώσει νὰ ἐπινοήση.

Κ. Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Μέσα στὴ νύχτα ἀκούγεται τὸ ἔξαλλο τρέξιμό του,
καβάλλα στὰ ἄλογά του ὁρμᾷ νὰ φτάσει, νὰ προφτάσει
τὰ παιδικὰ μεσάνυχτα μὲ τὶς χρυσὲς καμπάνες...

Ποιὸς νᾶναι αὐτὸς ποὺ ἀκάλεστος, κρατώντας ἕνα τρίγωνο
κι' ἕνα φανάρι βροχερό, τὶς πόρτες σημαδεύει
καὶ μουρμουρίζει : « Ἀρχηχρονιά, κι' ἀρχὴ καλὸς μας χρόνος... » ;

Ποιὸς νᾶναι ;... Μάταια ἀναζητῶ ἕνα δρόμο νὰ τοῦ φύγω,
νὰ μὴ τὸν δῶ στὸ πρόσωπο, νὰ μὴ νοιώσω τὸ χνῶτο
τὸ παγωμένο του, νὰ μὴ μὲ φτάνει οὔτε ἡ φωνή του...

Ποιὸς νᾶναι ποὺ ἔρχεται πιστά, τριανταπέντε χρόνια ;
Ἀκούω τὸ κρῶο κουδούνισμα ποὺ κάνουν τ' ἄλογά του
—σὰ βέβαιο μήνυμα ἀντιχεῖ σὰν κάλεσμα θανάτου...

Σ. ΜΑΡΑΝΤΟΣ

